

SZABÓ HENRIETTE ÉVA

## Egy argentin-roma író: Jorge Emilio Nedich\*



Jorge Emilio Nedich Sarandíban, Buenos Aires tartományban született 1959-ben. Az író a XX. század elején Európából, a Balkánról, román területről kivándorolt roma családok leszármazottja, akik az Újvilágban – mint annyian mások is – vélték megtalálni egy új élet kezdetét.

Bár a legtöbb róla készült interjú Nedich elsősorban kevésbé szokványos életsorsát hangsúlyozza ki – 17 éves koráig vándor életmódot folytatott, akkorra tanult meg írni és olvasni, majd általános és középiskolai végzettség nélkül különvizsgával vették fel az egyetemre, ahol ma tanít –, az író mára kivívta különleges tehetsége alapján is az elismerést. Viszonylag rövid, de termékeny irodalmi élete alatt eddig öt regényét adták ki: 1994-ben a *Cigányok, jól vagy rosszul*, 1997-ben *Ursari*, 2000-ben *Cigánylegenda*, 2003-ban *Pepe Firmenich*, és 2005-ben *A cigányok sötét lehelete*; mellette gyermekeknek szóló meséket írt, és számos novellát, közöttük *A kancát* és a *Perverz meséket*. Több, főleg roma-kérdéssel foglalkozó, de diszkriminációról és rasszizmusról is szóló tanulmányt és újságcikket is publikált, mint a *Nomadizmus és a szájhagyomány*, *Cigány kultúrórökség*, *A felkelt nép* és mások, melyek ismertté tették nevét hazájában és a hispán világban.

Sokoldalúsága ellenére Nedich fő témája a romakérdés, amit több oldalról jár körbe. Legfontosabb kérdései a hagyomány és haladás viszonyának vizsgálata, a generációs különbségek, a társadalomba való beilleszkedés lehetőségei, a nomád életmód fenntarthatósága, hiszen olyan emberekről ír, akiknek a szabadság lételeme, „szükségük van örök mozgásban maradni ahhoz, hogy élőnek érezzék magukat”. A nomád életmód egyik következménye az adminisztrációs bejegyzés és az iratok hiánya, ami a modern társadalom alapvető követelménye, s így már születésüktől fogva hátrányba helyezi a nomád roma családokat. Másik következménye az analfabetizmus, az iskolalátogatás elmaradása, ami szinte megoldhatatlan gondnak bizonyul. A diszkrimináció és rasszizmus is kétélű fegyver, kölcsönös érzés a roma csoportok s az argentin társadalom között, míg a romákról kialakított negatív kép bizalmatlanságot szül a társadalom részéről, addig a roma családok is gyakran elhatárolják magukat és gyermekeiket a „másik” világtól. Mindezeket a problémákat a kritika és humor szürkés-rózsaszín lencséjén keresztül nézi.

\* Az író 2008. október 30–31-én részt vett és előadást tartott a szegedi egyetem Hispanisztika Tanszéke által rendezett nemzetközi konferencián („Cigányok a hispán világban. A konferencia anyaga *A láthatatlan nép. A cigányok az Ibériai-félszigeten és Latin-Amerikában*” címmel jelent meg 2008 decemberében.)

Első regénye 1994-ben a *Cigányok, jól vagy rosszul* volt, ami 1995-ben elnyerte az Amico Rom (Olaszország) nemzetközi verseny második díját. Ezt követte 1997-ben *Úr-sari*. Az 2000-ben kiadott *Cigánylegenda* – amit Spanyolországban *A cigányok különös magánya* (2001) címmel adtak ki – fő motívumai a szerelem és hagyomány; az író személyes tapasztalatai alapján ábrázolja a roma világot és a nomád életmódot, egy keserédesen szép képet fest a húszas évek vándorló cigánytáborairól. Ez a regény 1999-ben a Premio Planeta verseny döntőjébe jutott be. 2003-ban jelent meg az *Pepe Firmenich*, melyben egy érdekes történelmi periódust ábrázol, az argentinai gerillaidőszakot az 1970-s években. Kiadatlan regénye, a 2007-ben írt, erősen önéletrajzi vonatkozású *Páriák szerelme*, egy középkorú egyetemi tanárról szól, aki két évtizedes hallgatás után elhatározza, hogy felveszi a kapcsolatot egy fiatalkori ismeretségből született fiával telefonon és az interneten keresztül, és mesélni kezdi mind édesanyjával való kapcsolata történetét, mind roma családjáé életét, bemutatva egyúttal az 1980–90-es évek Argentínáját. A megható történet még személyesebbé válik az egyes szám első személy használatától.

Utolsó megjelent munkája *A cigányok sötét lehelete* volt, ami szintén bejutott a Premio Planeta verseny döntőjébe 2004-ben. A történet középpontjában egy álom megvalósítása áll, Petre, egy fiatal roma álma, aminek megvalósítására az egész életét felteszi, belevonva feleségét is: meg akarnak gazdagodni. Az álom hétköznapi, de az elérésére tett lépések már kevésbé. Petre egy régi családi hagyományt akar feleleveníteni, a medvetáncoltatást, amihez „csak” a medvét kell megvenni. Ettől kezdve a család mindent ennek az álomnak a megvalósítására tesz fel, köré építi és az évek során átforgalmazza életüket egészen addig a pontig, hogy az álom maga észrevétlenül tárgyalanná válik. A nomád roma család letelepedik és beépül a falu életébe, maga mögött hagyva a vándorló életmódot s a medvetáncoltatást. Az álmot Petre fia veszi át egy másik síkon, aki nem akarja ezt az életet elfogadni.

A regény mind irodalmi, mind társadalomtudományi szempontból nagyon érdekes, hiszen Dél-Amerikában több millió roma él, szétszóródva főleg Argentína, Brazília, Ecuador és Kolumbia között, létük általában mégis megkérdőjelezett ezen országok kormányai által, és az etnikai kérdések megoldására készített programok között sem kapnak helyet, láthatatlanok. Argentínában, ahol a regény játszódik, körülbelül 300 ezerre becsülik a roma lakosság számát a nem hivatalos adatok alapján, de nem számítanak az indián népek és a kisebbségi etnikumok közé, hanem csakis a szegénységi kérdések miatt foglalkoznak velük.

A történet egyszerű lineáris menetét valós történelmi események, *pobiasték*, roma tanítómesék és versbetétek gazdagítják. Az elsőbe tartoznak például a Perón tábornok idején történt roma üldöztetések leírása, amikor egész családokra gyűjtötták rá a sátraikat, hogy elevenen megégjenek benne, vagy a középkorban a keresztény egyház által végrehajtott roma kivégzések, mint a nem hívő és nem adózó elemek eltüntetése. A *pobiaste* a romák szájhagyomány által terjedő kultúröröksége, melyek történetbe szövése ellentmondásos hatást kelt, egyrészt egy folklorisztikus tónust visz az irodalmi szövegbe; ugyanakkor az oralitás írott formája megtöri a hagyományt. A versbetétek lírikus egyszerűsége megtöri a próza ritmusát.

Nedich prózájának harmadik különleges gazdagító eleme a szereplők megformálása. A hétköznapi emberek mellett megjelenik a fantasztikus típus, mint az Arkangyal vagy

a tragikomikus Armando Casas mérnök; a már mitikus magasságba emelt alakok, mint a főszereplő Petre fatalisztikus kitartása álma megvalósítására, felesége, Maida radikális egyszerűsége, Nazaréna, a gyermek-nő; és a tipizált roma alakok: az öreg Ipe ravasz bölcsessége, a szentelt vizet áruló és jövőmondó-tenyérjósító cigányasszonyok vagy a lopás mesteri szintre emelő Stele és Paraca, és a roma társadalom egyéb szereplői. A történetből magasan kiemelkedik Petre gondosan megrajzolt alakja, aki naivitásával, gyermeket álmódosásával egyszerre sajnálatot keltő és irritáló, a meggazdagodás felé vezető álmom után kapkodva egész életét annak rendeli alá; míg Marta Romero iránti romantikus szerelme megkapóan sebezhetővé teszi.

A drasztikusan egyszerű stílust Nedich a roma orális hagyományból örökölte; száraz és fanyar humora, ami az egész történetet áthatja érdekes ízt kölcsönöz a narrációnak.

A regény filmre adaptálását 2010-re tervezik.



JORGE EMILIO NEDICH SZEGEDEN